

МИТСКИ ФАНТАЗМИ И СИМБОЛИ ВО »НЕБИДНИНА« НА АЦО ШОПОВ

»Небиднина« (1963) на Ацо Шопов, од тн. трета поетска фаза на неговото творење е пагански единствена, вжештена книга во која тензичниот поетски збор како знак и име, преку митското мислење ги дефинира нештата, предметите и суштествата, откривајќи го притоа митскиот еволутивен тек и хипостазирањето на митски слики, односно, семантиката на *небиднинската* тема и нејзиното вредносно, естетско значење. Прегнантно конкретна, огнено афективна, болно емоционална и крваво интуитивна таа е бескраен хтонично-соларен многубожечки жртвеник на кој панеротички се спојува земјата со небото, и небото со земјата и човекот... А човекот не е исполин-речиси буквално се оплодува во тој сеопшт, примордијален проникнувачки однос на богат и разновиден микро и макросвет. Во моделот на Шопов фокусиран е митско-судбински проблем: таинството на вечноста - трансцендентното патување, потрага по себеси - своето битие и небитие («Од каде во тебе/ мојата крв, жено/ Патував долго, патував цела вечност/ од нас до нашата небиднина») ¹ и тој интегрално, со својата поетска митологија се обидува креативно да хармонизира што е, впрочем, главно обележје на секој митолошки дискурс ².

Ритуално-магискиот е метафоричка основа на Шоповиот небиднински митски јазик-во есхатолошките морничави визии е никулецот на новото раѓање: низ пожари, урнатини, пепелишта, болештини, »по жег, по суша, по невиделина«, надоаѓаат таинствени, непросирни, црни апокалиптични води за потоа да светне посплно, и трајно да остане »смела последна реч, /светла како вишина,/ остра како меч,« (од песната »Небиднина«). Во поетската збирка на Ацо Шопов ритуално се повторува раѓањето од темнината, и обновувањето, ослободувањето; низ чудесни паганско-симболички слики всушност се гради своевиден космогониски мит како творечко посветување. Парадоксално

¹ Поемата »Небиднина«. Во: Ацо Шопов. Небиднина. Скопје, Македонска книга. 1971, 41-45

² »Претварање хаоса у космос чини смисао митологије, при чему космос од самог почетка уклучује аксиолошки, етичко стаиовиште.« (Е. М. Melctinski, Poetika mila. Beograd, Nolit, 1980.)

наречен небиднински, тој е и она »мистичко повторно раѓање кое и припаѓа на духовната состојба«, за кое зборува Мирча Елијаде како »отворање кон Духот«.³

Во затворениот круг на митските фантазми, *крвта е доминантен симбол на Шоповиот небиднински космогониски мит*. Фантазмата на *крвта* е активно, ритуално амбивалентна: страв и восхит, туѓо и блиско, агресивно и либидинозно всушност се доживува како желба за »еротично соединување или агресивно одвојување и разурнување на објектот«.⁴ »Има долу една тешка крв. Има крв една./ Има една крв густа како црна смола. /Крв ненаситна и исконски жедна./ Има една стара крв, црна и гола«.⁵ Но крвта е и супституција за вечниот живот (хипостаза на мртвите предци - долниот свет посебно ја сака крвта): »Има долу една таква тешка крв/ од древноста чиниш останата«, како и блаженство на младоста, соединување со бесконечното и стопување со бескрајноста на Универзумот: »Има долу тешка една крв,/една крв што секогаш вели:/ следи ме покорно, следи ме прв/ никогаш од мене не се дели.« Митскиот индивидуалитет на небиднината во речиси сите митски фази, презентираан е преку поетскиот симболички систем на парадигматичната »Има долу една крв«: индивидуално несвесно, проицирање во минатото, привремена смрт, изнаоѓање на сопствениот пат, ново раѓање и свесна катарза на духот. Вредносната скала на татковинското, митско-историското во небиднината се дешифрира притоа исклучиво преку личната свест на релацијата поединец-социум.⁶

Во природата на небиднинскиот, космогониски индивидуален поетски мит на Шопов, фантастично се слеваат и изразуваат речиси сите реалии на животот со нивните митски исходишта и корени, фантазмагории и мистички пандани општо означени како: »митот за време, митот на жената, митот на раѓањето и умирањето«.⁷ Интегрално тие го моделираат особениот митски начин на самоизразување, функционирајќи во смисла на градење поетска космогонија (поетички, гносеолошки, онтолошки, психолошки), митолошки претстави и повеќезначноста на митскиот симболизам. Космичкиот принцип на Шоповиот

³ Мирча Елијаде, Аспекти на митот. Скопје. Култура, 1992, 92.

⁴ Види: Vojin Matić, Psihoanaliza mitske pr(v)stosti. I, 2. Beograd, Prosveta, 1979.

⁵ Има долу една крв«. Во наведената книга, 38.

⁶ На оваа димензија на поимот небиднина инсистира Д. Наневски во текстовите: Ацо Шопов, Поезија на црната небиднина и За поимот небиднина. Во: Душко Наневски, Македонската поетска уметност. Скопје, Култура, 1990, 217-239.

⁷ Прашањето за митското во небиднинскиот корпус го допира и Миодраг Друговац во: Историја на македонската книжевност 20 век. Скопје, Мисла, 1990, 415-425, 416.

небиднински мит адекватно ги разгатнува креативните митски феномени и нивните моќни естетички рефлексии.

Поетот Ацо Шопов го сида својот пагански храм под ведро небо - *фантиазми со анимистичка проекција честито се препознаваат во небиднинските митски толкувања*: неговата душа се врзува за камен, дрво, извор... »Спиј. Каменот спие. Спијат водите. / Над јаболкницата на твоите соништа/ над јаболкницата светло-трепетлива/ свезди зорници.«⁸ Се чини, стеблата, камењата се само божества со силно магично дејство... Но постојаноста и неуништливоста на *дендроморфните симболи* воопшто (на пример, јаболкницата ја открива древната митска врска меѓу култот на плодноста и култот на предците), укажува и на специфична поетска симболика, лирски префинета во посебниот, небиднински говор на Шопов. Фантазијата на поетот творечки интервенира и ги трансформира исконските верувања со потекло од првобитната магиска обредност: »А сè се случи една ноќ, /ноќ стебла,/ ноќ лисје, /ноќ студен ров./ Паднав, потонав во високи треви, /во треви и густа мов«. ⁹ *Каменот е божествено-магиски симбол-митски еквивалент на небиднината*: »Твоите години и моите години - /два брега, / два камена; /две небиднини«; односно магична еманација на митско време - некогаш, сега и во иднина: »Да си благословено време/ што остануваш исто, / а ние те даруваме со нашите очи/вчера од земја, /денес од небо, / утре од земја и небо.« Песната е продукт на митотворечкото, митот е сличен на поезијата-небиднинската кај Шопов: »Да си благословена најнеслутена песно/ што ни изедначуваш во мудроста, / што ни израмнуваш во годините.«¹⁰

Небиднинската поетика проникната со митски праслики, *оисесивно ја негува и повторува соодветната симболика на крвта, персонифицирана низ опозицијата на божество и демон. Во таа смисла и »Лузна«¹¹ е јасна метафора за митскиот поглед на светот, поточно митски код со кој се моделира митската структура на Шоповата небиднина*. Таа е воедно и фасцинантна поетска разработка на соларната (небеска) и хтонската (демонска) митологија, веќе во првата строфа трагично навестена: »Те оградив со девет

⁸ »Квечерина«. Во наведената книга, 39.

⁹ »Небиднина«. Наведената книга, 42.

¹⁰ »Песната и годините«. Исто, 46-47

¹¹ »Лузна«. Исто, 36-37

градини, крви/ те затворив во девет грла, / што бараш уште, зошто ме прогонуваш, крви / зошто закануваш со своето копито темно, / зошто незасито?»; и натаму, здобиена со териоморфна композитна форма (не зооморфна) персонифицираната демонска крв моментно се стишува преку лирско-сончевиот отсјај на на поетовата душа: / »смири се, крви слегни во своите темнини / на чие дно твојот црвен вепар / одамна бара пештера за починка /...нема подобро место од овие девет градини, девет градини/ што живеат од твоето зеленило,/ од овие девет грла, девет грла/ што ја пеат пролетта на твоите песни«. Преку нумеролошкото значење за севкупноста, во митолошката слика »девет градини, девет грла« поетот ја сугерира едновременоста на сите состојби и настани, симболично-духовите доблести и постигања. Тоа се небески фантазми и симболи во митското јадро на песната, суштински неразделно поврзани со хтонските сили-виорниџе демонски коњи: »Слушај како татни од далечина, / слушај како татнат сите кории, / идат коњи по пат од свезди и месечина, /идат коњи, коњи, коњи, коњи дории, / идат коњи да ме прегазат, / идат идат ќе ме прегазат« Коњот како *миџско-џоеџски симбол* ја извишува митската концепција на »Лузна« до единствено спојување на, од една страна-светлината, животот, крвта, свездите, зелените градини, песните, со темнината, далечните кории, месечината, мрачните ноќи, »патиштата под бурјани« од друга...(Впрочем, »единството на прекрасното и страшното«, го истакнува К. Ќулавкова расправајќи за поимот небиднина: »Онака како што се урива илузијата за двата субјекта, а се гради претставата за една поделена личност, така се подрива илузијата за опозитната поставеност на доброто и злото, на прекрасното и страшното кои се само два дела од една иста целост«)¹² Истовремено, *се обожува и обоџиџворува џоџџолно крвта - мисџериозно џреубава и џредизвикувачки ужасна: ».../оградена со девет градини, / затворена со девет грла / како некој семоќен владетел / на некоја непристапна тврдина«.*

Небиднинскиот дискурс не ги користи традиционалните митови, дури ни во изменета, осовремената смисла; *Шоџов ги џоеџизира миџскиџе елементиџи, џреџсџави и симболи низ лирскоџо, авџохџоно миџоџворешџиво кое, инаку, џо својаџи џприрода е несвесноџоеџско.* Универзалниот исконскиот, вечен наџон за креаџивно создавање како меџамииџолошки џорив, џоеџиџи го оџкрива

¹² Катица Ќулавкова, Поимот небиднина или творечкиот порив. Во: Копнеж по систем. Скопје, Македонска книга, 1992, 277-286, 282.

*и́реку основнаи́а конвулзивна ани́онимија: раѓање-смрт во магистралнаи́а
и́есна „Раѓање на зборот“.*¹³ »Глужд на глужд. / Камен врз камен. / Камена
шума изземнина. /./ Зборот се двои од темнина. / Модар јаглен му гори во
утробата.« Привидна митска опозиција, а всушност единство на спротивностите
во *и́оеи́скаи́а мии́ема за ража́еи́о, смрти́и́а и воскреснува́еи́о на
и́воречкиот збор*/ човек кој, световно-сакрално, »постои зошто не постои, а
небото го лула и земјата ја врти«, »иде замелушен од своите смртти« кршејќи ги
сите слепоочници според поетот » својот гроб со прокуда го копам«, итн; се
вградува во *личнои́о мии́ои́вореши́во на небиднинаи́а фундирана врз мии́ски
археи́и́ови* (иницијација -поетско посветување, идеалниот космички модел -
стеблото, дрвото, космичките претстави за водата, огнот, воздухот)... *Шојов го
цизелира си́ецифичниот јазик на и́оеи́ско-мии́ски симболи*: »Отвори ме /
проклетиот, / ти тврдино камена, / да изгорам во јагленот на зборот, / да се
стопам.«

Сопствениот поетски збор е збор и на древната митска спротивност: радост-
жалост, среќа-несреќа, веселба-тага, или »збор на раѓање, на лелекање«.¹⁴
Таквиот збор *корелира со симболика»а на дрвои́о* (динамичност, стабилност,
родот-светот), односно »дрвото на светот« кое се толкува во теоријата на митот
како средишна фигура на вертикалниот космички модел. Дрвото е поврзано со
небото, Земјата (»средна земја«) и подземниот свет¹⁵ и таа митолошка
симболика ја употребува Шопов во својот поетски говор: »Пронајди збор што
личи на обично дрво / што личи на дланки јагленосани и прародителски / голи, /
што е како чедност во секое молење прво./ За таков збор телото мое те моли«. Секако дека во збирката »Небиднина« не функционира само т.н. апсолутна
митска симболичност, ниту се сите фантазми од митски извор... Но во циклусот
»Молитви на моето тело« (на кој му припаѓаат и песните »Раѓање на зборот« и
»Молитва за еден обичен но уште непронајден збор« со индикативното митско
дрво кое ја навестува агонијата на телото како трогателно-болна а и химнична
претстава на макросветот, односно единството на микро и макрокосмосот), се
промовира *мии́скиот симбол на земјаи́а*. Така универзалниот јазик на поетско-

¹³ Во книгата »Небиднина«, 7

¹⁴ »Молитва за еден обичен но уште непронајден збор«. Исто, 8.

¹⁵ Е.М. Мелетински, наведемо дело, 217.

митската симболика вдахновено го открилува божественото начело: »Издолжено в неврат лежи ова тело, / со око стрела в око на вишините, / земјата ја / корне со чело. / Земјо, ти веќе не си земја, / ти си грутка надеж, / црна од мака, од соништа зелена, / ти си око фрлено во вселена.«¹⁶ Во *единаесеи* ѝаѓански молиѝви за физичко-духовноио ѝело (Поетот и Жената), *силоиено со земјатиа*, доминираат главниите маѝријархални симболи: отворен храм »затворен во својата древност и голем од чекање«, реките, бршланите, тревите зелени со благо назначени особини на женски божества и месечината - знак на плодноста од лунарната митологија - »Боли, месечино. Нека боли. / Болат твоите ребра погодени. / Под тебе светот и ние сме голи. / Штотуку родени.«¹⁷

Несомнено е дека магијата на поезијата е во она »непрекинато *оѝкривање* новите значења«¹⁸ - оттаму и »Небиднина« на Ацо Шопов претставува своевиден агенс за многустрани проучувања, најразлични аспектирања и богати интерпретации. Можеби токму затоа што за овој поет, песната е вистинска »потрага по себеси«.¹⁹ Шоповата поетика на митологизирање е спонтан резултат на неговата длабоко интимна идентификација со творечкиот чин, поетскиот збор, песната, откривајќи ја суштината на небиднината - животот пред сè во онтолошка и гносеолошка смисла (преку митско-архетипските корени).

Violeta Piruze - Tasevska
MYSTICAL PHANTASMS AND SYMBOLS IN
ACO ŠOPOV'S »NON-EXISTENCE« (»NEBIDNINA«)
Summary

»Nebjdnnina« was published in 1963 in the third period of his creation. It's pagan unique, warmed book in which the tension is the poetical word as a sign and name, thought mythological opinion defines the things, the objects and creatures, discovering in this way the mythological evolutionary stream and the hypostatizing af mythologicyl pictures, better to say, the semantics of the »non-existence« as a theme and its olhological and gnoslic meaning.

In the poetry model of Sopov id focused mythological-destiny problem, the secret of eternity and transcendental trip in search of existing or non-existing, search of opposites birth-death, etc.

The poet, integral with his mythological poetry, is trying to make creative harmony. That is the main poinnt of every mythological way of Ihinking and myihological-archetype apperance.

¹⁶ »Осма молитвана моето тело или кој ќе ја смисли таа л.убов«. Во збирката »Небиднина«, 15-16.

¹⁷ Исто, 16.

¹⁸ Радомир Ивановиќ, Откривање на убавината - За поезијата на Ацо Шопов. Во: Портрети на македонски писатели. Скопје, Мисла, 1979,36-48,39.

¹⁹ Георги Старделов, Ацо Шопов (1923-1982). Во: Искуства. Скопје, Македонска книга, 1987, 277-315, 298.